

DİJİTAL ORTAMDA ÇOCUKLARIN GÜÇLENMESİ İÇİN ÖZEL SEKTÖRÜN MEVCUT DURUMUNUN ANALİZ EDİLMESİ

ARAŞTIRMA RAPORU

"Bu rapor Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla İzmir Çocuk Çalışmaları Ağına aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır."

Yayına Hazırlayan

Süleyman GÖK

İzmir Çocuk Çalışmaları Ağı,

7302 Sokak No: 22 Kat: 2 Ümit Mahallesi, Pınarbaşı

Bornova / İZMİR

Tel: 0507 641 34 07

Grafik Tasarım:

Sealine Eğitim Araştırma Tanıtım Bilişim Org. Ltd. Şti

Basım:

Tesa Org. Amb. Matbaa Tekstil Ve İnş. Malz. San ve Tic. Ltd. Şti.

Bağlarbaşı Mah. İstasyon Cad. No: 158/A

Darıca / Kocaeli / TÜRKİYE

Sosyal Medya Hesaplarımız

 @izmircocukcalismalariagi

 #CocukAg

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	4
GİRİŞ	4
BÖLÜM 1: ARKA PLAN	5
1.1 Dijital Ortam	6
1.2 Dijital Ortamda Çocuklar	6-7
1.3 Dijital Ortamda Çocuk Hakları	8
1.4 Dijital Ortamda Çocuk Haklarına Dair Yükümlülükler ve Sorumluluklar	8
1.5 Ulusal Düzeyde Dijital Çocuk Hakları Alanında Gerçekleştirilen Çalışmalar	8-9
BÖLÜM 2: METODOLOJİ	10
2.1 Kapsam	10
2.2 Yöntem	10
2.3 Etik Çerçeve	11
BÖLÜM 3: BULGULAR	11
3.1 Şirketlerin Çocuk Haklarına Dair Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri	11-14
3.2 Şirketlerin Dijital Ortamda Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Algıları	14
3.3 Şirketlerin Dijital Çocuk Politikasında Mevcut Durum Nasıl Tanımlanıyor?	15-16
3.4 Şirketlerin Dijital Ortamdaki Faaliyetleri	16-17
3.5 Şirketler İçin Risklerin Sınıflandırılması	17
3.6 Şirketlerin Dijital Becerileri	18
SONUÇ	19-20
KAYNAKLAR	

YÖNETİCİ ÖZETİ

Dijital dünyada her üç internet kullanıcılarından birinin çocuk olduğu tahmin edilmektedir. TÜİK tarafından yürütülen "Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması'na göre, Türkiye'de 6-15 yaş grubundaki çocukların 2013'te %50,8 olan internet kullanımı oranı 2022'de %82,7'ye yükselmiştir. Dijital yerliler olarak tanımlanan çocuklar için dijital ortam yaşamlarının vazgeçilmez bir parçasıdır. Dolayısıyla çevrim içi ve çevrim dışı ortamları birbirinden bağımsız ilişkisiz ortamlar olarak ele almak artık mümkün değildir.

BM Çocuk Hakları Komitesi tarafından hazırlanarak Mart 2021'de yayınlanan Genel Yorum 25, dijital ortamda çocuk haklarını ve nasıl uygulanabileceğini aktarırken, aynı zamanda dijital teknolojilere anlamlı erişimin çocukların medeni, siyasi, kültüre, ekonomik ve sosyal haklarının eksiksiz olarak gerçekleştirilmesini destekleyeceğini ifade etmiştir. Bu yaklaşım, dijital ortamın sadece çocuklar için yarattığı risklerle değil aynı zamanda çocukların gelişimine katkıları ile birlikte değerlendirilmesini zorunlu kılar.

Türkiye'de dijital ortamda çocukların haklarının hayata geçmesini destekleyen çeşitli proje ve uygulamalar giderek artmaktadır. Çalışmalarda çocukların dijital okuryazarlığının desteklenmesi, güvenli internet kullanımı ve siber zorbalıkla mücadele konularının önceliklendirildiği görülmektedir. Bu konuda daha etkin ve ihtiyaca yönelik çalışmaların yapılabilmesini destekleyecek, bilgi üreten akademik çalışmaların sayısı giderek artmakla birlikte kapsayıcı ve düzenli veri toplanmasına dair ihtiyaç da artmaktadır.

GİRİŞ

Bu çalışma iş sektörü, dijital ortamla ilgili hizmet sunarak ve ürünler satarak çocuk haklarını etkileyenlerin dijital ortamdaki gereksinimlerini kendi deneyimleri ve görüşlerinden hareketle ortaya çıkarmak ve bu gereksinimleri, dijital ortamın çocuklar için daha güvenli ve destekleyici olması için çocuk hakları çerçevesinde değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ihtiyaçlar dört analiz alanı içinde sınıflandırılmış, bulgular ve öneriler bu alanlar üzerinden aktarılmıştır:

- 1.Özel Sektörün Çocuk Haklarına Dair Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri
- 2.Özel Sektörün Dijital Ortamda Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Algıları
3. Özel Sektörün Dijital Çocuk Politikasının Mevcut Durumu ve Dijital Becerileri
4. Özel Sektörün Dijital Ortamdaki Faaliyetleri ve Risklerin Sınıflandırılması

Arka Plan bölümünde ihtiyaç analizi çalışmasının gerekçesini açıklayan ve çalışmaya zemin oluşturan çerçeveyi sağlayan bilgiler sunulmaktadır. Metodoloji

Bu rapor, dijital ortamda çocukların haklarının korunmasından sorumlu olarak tanımlanan özel sektör aktörlerinin dijital ortamdaki gereksinimleri, mevcut durumları ve yaklaşımlarından hareketle ortaya çıkarmak ve bu gereksinimleri dijital ortamın çocuklar için daha güvenli, kapsayıcı ve destekleyici olması için çocuk hakları çerçevesinde değerlendirmek amacıyla yürütülen araştırma verilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

8 Mayıs- 8 Haziran 2023 tarihleri arasında açık kalan çevrimiçi anketin katılımcılarına İÇÇA'nın ilişki içinde olduğu sivil toplum kuruluşları aracılığıyla ulaşılmıştır. Anketlerde özel sektör- çocuk hakları çalışma deneyimi eşleşmesi önemsendiği için kontrollü bir yaygınlaştırma tercih edilmiş, açık çağrı yapılmamıştır. İzmir'de farklı büyüklükte dijital ürünler ve hizmetler üreten firmalardan 30 kurumla toplamda 93 kişiyle bu araştırma çalışması yürütülmüştür. Aynı zamanda dijital hizmet üreten 10 sektör temsilcisi ile odak grup görüşmeleri gerçekleştirilerek nicel veriler derinleştirilmiştir.

Dijital Ortamda Çocukların Güçlenmesi İçin Özel Sektörün Mevcut Durumunun Analiz Edilmesi raporunun, dijital ortamla ilgili hizmet sunarak ve ürünler satarak çocuk haklarını etkileyen özel sektörün dijital ortamdaki gereksinimlerini kendi deneyimleri ve görüşlerinden hareketle ortaya çıkarılmasına ve dijital ortamın güvenli ve destekleyici olması için özel sektör aktörlerinin öncelikli gördüğü konuları belirlemek, aktörlerin gereksinim duydukları bilgi ve destekleri tespit ederek güçlendirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

bölümünde çalışmanın yöntem ve kapsamına yer verilmektedir. Araştırmanın bulguları yukarıda ifade edilen dört başlık altında paylaşılmıştır. Raporun son bölümünde, sonuç ve öneriler başlığı altında şirketlerin dijital ortamda çocuk dostu bir yaklaşımla davranış kuralları geliştirilmesine yönelik önerilere ve izleyen çalışmalara dair görüşlere yer verilmiştir.

Çocuklar için dijital dünyada her geçen yıl artan yararların yanında artan olumsuz etkilerini azaltmak üzere gerekli adımların atılması gereklidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesindeki, dijital çevre ile ilgili çocuk hakları hakkındaki 25 No'lu Genel Yorumu, dijital dünyanın çocuk haklarının gerçekleştirilmesi ve çocukların yüksek yararının gözetilmesi için yeni fırsatları ve aynı zamanda yarattığı riskleri de göz önünde bulundurarak çocuk katılımını destekleyici bir yol izlenmesine işaret etmektedir. Çocukların dijital hak ve özgürlüklerini koruyacak araçlarla eğitilmelerini, güçlenmelerini ve donatılmasını sağlamak, dijital şiddeti önlemek ve bunlara müdahale etmek, Türkiye'deki sivil toplum, çocuk aktivist gruplarının ve özel sektörün dijital risk ve zorluklarla mücadeledeki

bunlara müdahale etmek, Türkiye'deki sivil toplum, çocuk aktivist gruplarının ve özel sektörün dijital risk ve zorluklarla mücadeledeki kapasitelerini çocuk odaklı katılımı arttırmak ve politika oluşturma düzeyi de dahil olmak üzere tüm düzeylerde geliştirmek hedeflenmektedir. Bu hedefler doğrultusunda İzmir Çocuk Çalışmaları Ağı (İÇÇA) "Dijital Ortamda Çocukların Güçlenmesi İçin Özel Sektörün Mevcut Durumunun Analiz Edilmesi" çalışmasını yürütmektedir.

Dijital ortamda çocuğun haklara erişimlerinin güçlenmesi mücadelesinin taraflarından biri de özel sektördür. Dolayısıyla, bu alandaki şirketlerin hem kendi politikalarını çocuk hakları temelinde güçlendirmesi hem de devletler ve devletler üstü mekanizmalar tarafından faaliyetlerinin düzenlenmesi, izlenmesi ve ihlallerin ortaya çıkması durumlarda yaptırımlar uygulaması gerekir. Çalışma hazırlanırken ana referans aldığımız BM ÇHK 25 Nolu Genel Yorumunda da çocukların dijital ortamda güçlenmesine yönelik özel sektöre belirli sorumluluklar yüklenmiştir. Dijital ortamda çocuk dostu bir alan yaratmak ve çocukları güçlendirmek için yalnızca çocukları, bakımverenleri ya da sivil toplumu sürece dahil etmek tek başına yeterli değildir. Alanın başat

aktörü konumunda olan dijital sektörde faaliyet gösteren - elektronik servis sağlayıcıları, internet servis sağlayıcıları, sosyal medya kanalları, internet siteleri, online alışveriş siteleri, yüksek teknoloji şirketleri, tele-merkezler, çevrimiçi oyun merkezleri, oyun siteleri, yapay zekâ şirketleri, internet kafeler ve diğer halka açık erişim sağlayıcıları gibi aktörlerin mevcut durumları değerlendirilmeli ve dijital alanda yer alan özel sektör aktörlerinin çocuk haklarını göz önünde bulundurma yaklaşımını tüm kurumsal politika ve yönetim süreçlerine entegre edilmesine dönük savunuculuk ortamı yaratılmalıdır. Bu konuda ne yazık ki veri eksikliği bulunmaktadır. Araştırma raporu böyle bir eksikliği tamamlayarak özel sektörün dijital ortamda çocuk dostu yaklaşımla hareket etmesine yönelik kanıta dayalı savunuculuk çalışmaları gerçekleştirilmesine zemin hazırlayacaktır.

İzmir Çocuk Çalışmaları Ağı olarak çocuklar ve ebeveynlerin yanı sıra özel sektörü de bir paydaş olarak ele alarak ve ilgili paydaşın mevcut durumunu araştırarak politika üretmek ve dijital ortamda çocuk dostu uygulama pratiklerinin güçlenmesine katkı sağlamak istemekteyiz.

BÖLÜM 1: ARKA PLAN

1.1 Dijital Ortam

Dijitalleşmenin teknolojik olarak çok hızlı bir şekilde gelişmesi ve yaygınlaşması herkesin günlük pratiklerini, alışkanlıklarını ve buna bağlı olarak gereksinimlerini değiştirdi. Akıllı telefonlar ve internet hayatın ayrılmaz bir parçası oldu. Nisan 2022'de açıklanan verilere göre internet kullanıcı sayısı son bir yılda 200 milyon kişi arttı. Geleneksel medyayı da içine alacak şekilde sosyal medya kullanımı fazlaştı. Bu artışta iki yıl boyunca insanların evlere kapanmasına, dışarı ile bağlantı ihtiyacının yüksek oranda dijital olanaklarla sağlanmasına neden olan Covid-19 pandemisinin içine taşınması ile birlikte dijital ortamın gerekliliğinin yanı sıra zaman ve mekân konusunda büyük bir esneklik sağladığı fark edildi. Ayrıca dijital ortamın iletişim, sosyalleşme ve kendi potansiyelini keşfetme gibi alanlarda olanakları keşfedildi. Elbette bu hızlı yaygınlaşma, dijital ortamın neden olduğu bazı riskleri, tehlikeleri, farklı şiddet türlerini ve suçları da ortaya çıkardı ve artırdı.

Giderek daha genişlemesi, çeşitlenmesi ve değişmesi nedeniyle dijital ortamın basit bir tanımını yapmak zordur. Dijital ortam deyince öncelikle akla internet ve dijital araçlar gelmekle birlikte dijital ağlar, veri tabanları, sunulan içerikler, hizmetler ve kılavuzlar gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin tamamını kapsayan geniş bir kapsamda ele alınmaktadır.

Dijital teknoloji; uzun zamandan bu yana çocukların yaşamlarının merkezine yerleşerek, sosyal etkileşimlerini, arkadaş gruplarını, hobilerini etkileyen araçlar olmuştur. Çocuklar teknolojiyi ihtiyaçları dahilinde kullandıkça ve teknoloji ile büyüdükçe dijitalleşmenin hayat deneyimlerini şekillendirme kapasitesinin de arttığı gözlenmektedir. Dijital yaşam, çocuklara öğrenme ortamı sunduğu gibi aynı zamanda iletişim becerileri ve yeteneklerinin de geliştirmesine olanak sağlayabilmektedir. UNICEF'in 2017 yılında gerçekleştirdiği "Dünya Çocuklarının Durumu" araştırma raporuna göre 18 yaşından küçük çocuklar ve ergenler; tüm dünyadaki internet kullanıcılarının üçte birini oluşturmaktadır.

Dijitalleşmenin içinde olan çocuklar; Covid-19 sürecinde neredeyse tüm ihtiyaçlarını dijital becerileri ile sağlıyor ve sağladıkları erişim ile eğitim, arkadaşlıkları sürdürme, online programlar sayesinde sanal sınıf ortamında derse katılım fırsatı ile hobi ve sportif aktivitelerinden günlük sohbetlerine kadar her şeyi sanal platformdan sürdürmektedirler.

1.2 Dijital Ortamda Çocuklar

Dünyada her üç internet kullanıcılarından birinin çocuk olduğu tahmin edilmekte, dijital ortam çocukların yaşamlarının bir parçası olarak görülmektedir. Çocukların gereksinimlerini ve bunlardan doğan haklarını dijital ortamdaki deneyim ve yaşantılarından ayrı ele almak imkansızdır. Çocuklar için çevrim içi ve çevrim dışı ortam birbirinden bağımsız, ayrı ortamlar değildir, birbirinin içine geçmiş durumdadır. Bu bağlamda yüz yüze ortamı “gerçek”, dijital ortamı “sanal” olarak adlandırmak giderek daha sorgulanabilir hale gelmektedir. Çocuklar eğitim, oyun, bilgi edinme gibi birçok haklarını her iki ortamda da hayata geçirmektedirler. Bu nedenle, çocukların dijital ortamda, internette neler deneyimlediği, iyi olma hallerini etkileyen faktörlerin neler olduğu, neye gereksinim duydukları gibi soruların yanıtlanması zorunludur. Bu amaçla çocukların gözünden dijital ortamda deneyimlerini ve gereksinimlerini ortaya çıkaran kapsamlı araştırmalar ve çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Dijital dünyada çocukların deneyimlerini ve gereksinimlerini ortaya çıkarmak üzere düzenli aralıklarla farklı ülkelerden veriler toplayarak raporlar yayımlayan birbiriyle bağlantılı iki uluslararası araştırma ağı vardır. EU Kids Online ve Global Kids Online. Bu iki araştırma ağının dayandığı kurumsal model çocuklar için dijital dünyada arasındaki ilişkiyi anlamak için önemli bir perspektif sunar. Model, çocuğun iyi olma hali yaklaşımı ve Bronfenbrenner'in Biyo- Ekolojik modeline dayanmaktadır. Model'de üç düzey yer almaktadır: Bireysel, Sosyal ve Ülke. Çocuğun bireysel özellikleri, koşulları, dijital erişim fırsatları, dijitalde karşılaştığı riskler, edindiği beceriler, interneti nasıl kullandığı çocuğun iyi olma halini etkileyen faktörlerdir. Bireysel faktörler dışında çocuğun çevresi sadece bakımverenleri ile sınırlı kalmayacak şekilde öğretmenleri, akranları, yaşadığı ortam ve dijital ekosistemde temas kurduğu herkes ile olan ilişkileri de çocuğun dijital ortamdaki iyi olma halini etkilemektedir. Son olarak ise yaşadığı ülkenin refah düzeyi, ülkedeki mevcut yasal düzenlemeler ve politikalar, bu konuda verilen eğitimler, kültür ve yaygın değerler çocukların dijital dünyadaki gereksinimleri ile karşılıklı etkileşim halindedir.

1.3 Dijital Ortamda Çocuk Hakları

Dijital ortamda çocukların gereksinimlerine yönelik çalışmalar yaygınlaştıkça, çocukların haklarının bu ortamda nasıl yaşama geçeceğine dair hukuki ve yasal düzenlemeler de uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından ele alınmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum No 25

Çocukların kendilerine özgü ihtiyaçlarından hareketle oluşturulan ve çocuk haklarının temel dayanağı olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BM ÇHS) hazırlandığı tarih gereği dijital dünyada çocukların haklarına dair özel içeriğe sahip değildir.

Çocuk haklarının evrensellik kazanması için çalışan UNICEF de çocukların dijital ortamdaki haklarına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Her yıl yayımlanan Dünya Çocuklarının Durumu Raporu, 2017 yılında bu tema çerçevesinde “Dijital bir Dünyada Çocuklar” başlığında hazırlanmıştır. Raporun en çarpıcı sonuçlarından biri, dijital teknolojinin doğru kullanıldığı ve erişebildiği durumlarda özellikle dezavantajlı durumdaki çocukların hayatlarında köklü değişimler yaratabildiği, ancak mevcut durumda dünyada çocukların dijital teknolojilere erişimi konusunda ciddi eşitsizliklerin olduğunun tespitidir. Dijital teknolojilere erişime dair eşitsizliklerin çocuklar arasında özellikle eğitim hakkına ve bilgiye erişim gibi farklı hak alanlarına dair eşitsizlikleri de artırdığı ifade edilmektedir. Rapor 25 farklı ülkeden 13-24 yaş aralığındaki çocukların ve gençlerin görüş ve deneyimlerine dayanarak hazırlanmıştır.

Bir başka önemli çalışma, 2021 yılında yine UNICEF tarafından “Dijital Dünyada Çocuklar için Riskler ve Olanaklar” başlığıyla yayımlanan ve 2016 yılından itibaren bu alanda yapılmış ve İngilizce dilinde yayımlanmış çalışmalara dair literatür incelemesidir. Bu araştırma raporu, bu alanda hangi konularda ne tür araştırmalar, çalışmalar yapıldığını, hangi alanların daha boş kaldığını gösterdiği ve pandemi döneminde artan dijital araç ve internet kullanımına dair önerilere yer verdiği için önemlidir. Ayrıca raporda yer alan “çocuklar çevrim dışı ortamda ne yaşıyorlarsa, bu durum çocukların çevrim içi deneyimlerini de etkilemektedir” tespiti dijital ortamda çocukların gereksinimleri karşılanmasının çocuğun genel olarak gereksinimlerinin karşılanmasından bağımsız olmadığını işaret etmektedir. Rapor dijital ortamın çocuklar için riskli yönlerini ekle alırken aynı zamanda doğru ve güvenli internet kullanımının çocukların iyi olma halini destekleyen olumlu etkisi olduğunu vurgulayarak dijital ortamın çocuklara sağladığı katkı ve fırsatları da hatırlatmaktadır.

Yine de dijital alandaki gerekliliklerin artması ile, BM Çocuk Hakları Komitesi dijital ortamda Sözleşme'nin hayata nasıl geçirileceğini anlatan Genel Yorum No:25'i çocukların da katılımlarını sağlayarak hazırlamış ve Mart 2021'de yayımlamıştır.

Genel Yorum No 25 sadece dijital ortamda çocuk haklarının varlığından, nasıl uygulanabileceğinden söz etmez aynı zamanda çocukların medeni, siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal haklarının eksiksiz olarak gerçekleştirilmesinin dijital teknolojilere anlamlı erişim ile desteklenebileceğini ifade eder. Bu nedenle eğer dijital ortam tüm çocuklar için kapsayıcı ve güvenli olmazsa yani dijital içerme sağlanamazsa mevcut eşitsizliklerin artacağını ve yeni eşitsizlik alanlarının ortaya çıkabileceğini belirtir. Bu tespitle bağlantılı olarak çocukların haklarını hayata geçirme yükümlülüğünü taşıyanlara sorumluluklarını hatırlatır.

Genel Yorum No 25'te, BM ÇHS'nin dört temel ilkesinin dijital ortamda çocuk hakları bağlamında nasıl anlaşılması gerektiği açıklanmaktadır. Genel Yorum' da yer alan kapsamlı açıklamalar aşağıda kısaca aktarılmıştır:

Ayrım gözetmeme: Çocukların kamusal alanda ücretsiz ve güvenli erişim sağlamayı ve tüm çocukların eğitim ortamlarında, yaşadıkları topluluklarda ve evlerde dijital teknolojilere ekonomik erişimini ve bilinçli kullanımını destekleyen politika ve programlara yatırım yapmayı içerir. Erişimden kaynaklı dijital dışlanma ya da dijital uçurumla mücadelenin yanı sıra, dijital teknolojilerin kullanımıyla yaygınlaşabilecek nefret dolu iletişim ve haksız uygulamaların çocukları maruz bırakabileceği ayrımcılıkla da mücadelenin önemini ifade eder.

Çocuğun üstün yararı: Dijital ortamın aslında çocuklar için tasarlanmamış olsa da bugün çocukların hayatında önemli bir rol oynadığından hareketle bu alana dair düzenleyici kararların öncelikle çocukların yararını gözeterek biçimde alınması ve buna uygun çalışmalar yürütülmesini belirtir.

Yaşama ve gelişimini destekleme: Dijital ortamın çocukların yaşamına zarar verebilecek tüm riskler ve tehlikeler için etkin koruyucu ve önleyici çalışmalar yapılması gerektiğini belirtir. Bu riskler ve tehlikeler cinsel sömürü, taciz, intihara teşvik etme, şiddet yanlılığı gibi konularda çeşitlilik barındırır ve hepsinin benzer özenle dikkate alınması gerekir. Dijital ortamın çocukların gelişimine olan desteğinin artırılması ve çocuğun zarar görmemesi genel kabul gören bir ilke olmalıdır.

Görüşlerine saygı: Genel Yorum No 25'in hazırlık sürecinde çocukların da belirttikleri üzere dijital ortam çocukların kendilerini etkileyen konularda seslerinin duyurabilmeleri için çok önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu fırsatlardan tüm çocukların yararlanması ve dijital ortama dair kararlara çocukların dahil edilmesi gerekmektedir.

Temel ilkeler dışında belirli hak grupları ile dijital ortamı ilişkilendirerek değerlendirmeler de yapmaktadır. Genel Yorum No 25 ile altı çizilen bazı hak grupları şunlardır: Dijital ortama erişim, bilgi edinme, ifade, düşünce, din ve vicdan, örgütlenme özgürlüğünü güvence altına alma ve dijital yurttaşlık, kimlik ve özel yaşamın gizliliği, kişisel verilerin korunması, her türlü şiddetten, ihmal ve istismardan koruma, sağlık ve refah, eğitim, boş zaman, oyun ve kültür, özel sektörün sorumlulukları...

Avrupa Konseyi Çalışmaları: Avrupa Konseyi de dijital ortamda çocuk haklarına dair düzenlemelere erken tarihlerden itibaren önem veren bir uluslararası yapıdır. 2016- 2021 tarihlerini kapsayan Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi'nde yer alan beş öncelik alanından biri Dijital Ortamda Çocuk Hakları olarak belirlenmiştir. 2022-2027 yılları arasında kapsayan Roma Stratejisi'nde ise kendi başına bir alan olarak belirlenmemiş, dijital kullanımın yaygınlaşması ile paralel biçimde farklı temalarda ortak kesen bir alan olarak ele alınmıştır. Çocuklara karşı şiddetin sonlanması, eşit fırsat ve sosyal kapsayıcılık, güvenli teknoloji kullanımı ve erişimi, her çocuğa söz hakkı tanınması, çocuk dostu adalet sistemi ve acil ve kriz durumlarında çocuk haklarının korunması hedefleri içinde dijital ortama dair düzenlemeler yer almıştır.

23 Mart 2021 tarihli Çocuk Haklarına Dair Avrupa Birliği Stratejisi'nde de Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi ile bağlantılı biçimde "Dijital ve bilgi toplumu: Çocukların dijital ortamlarda güvenli bir şekilde seyahat edebildiği ve imkanlarından faydalandığı Avrupa Birliği" ana stratejilerinden biri olmuştur. Avrupa Konseyi'nin üye ülkelere gönderdiği 2018 tarihli "Çocukların Dijital Ortamdaki Haklarının Korunması ve Gerçekleştirilmesi ve Bu Haklara Saygı Gösterilmesine Yönelik Tavsiye Kararı" ile bu kararın uygulanması için çocuklara ve karara vericilere yönelik hazırladığı kılavuzlar, standartları belirleyen ve dijital ortamda çocuk hakları konusunda başta devletler olmak üzere çocuk haklarını korumakla sorumlu tüm kişi ve kurumlara kılavuzluk eden çalışmalardandır.

1.4 Dijital Ortamda Çocuk Haklarına Dair Yükümlülükler ve Sorumluluklar

Çocuk haklarının hayata geçmesi BM ÇHS'ye göre başta devletlerin yükümlülüğüdür. Devletlerin haklara saygı, koruma ve sağlama başlığında üç ana yükümlülüğü bulunmaktadır. Genel Yorum No 25'te bu ana yükümlülüklerden hareketle taraf devletlerin dijital ortamda çocuk haklarını hayata geçirmek için yapmaları gereken düzenlemeler şu başlıklar altında belirlenmiştir: Yasal çerçeve, kapsayıcı politika ve strateji, etkin koordinasyon, kaynakların tahsisi, veri toplama ve araştırma, bağımsız izleme, bilginin yaygınlaşması, farkındalık artırma ve eğitim, sivil toplumla işbirliği, iş dünyasında çocuk haklarını hayata geçirme, ticari reklamcılık ve pazarlamaya dair düzenlemeler, adalet ve çözüm yollarına erişim sağlama.

Çocuk haklarının hayata geçmesinden, Bronfenbrenner'in biyo-ekolojik modelinden de hareketle, çocuğun en yakınından başlayarak doğrudan teması olan ve olmasa da çocuğa etki eden tüm kişi ve

kurumlar sorumludur. Tüm alanlarda olduğu gibi, dijital ortamda da özel sektörün rolü çok kritiktir.

Genel Yorum No 25'te özel sektörün de dijital ortamda çocuk haklarının korunmasına yönelik sorumlulukları belirtilmiştir. İş sektörü, dijital ortamlarla ilgili hizmet sunarak ve ürünler satarak çocuk haklarını etkilemektedir. Ticari işletmeler, çocuk haklarına saygı göstermeli, dijital ortamla ilgili haklarının kötüye kullanımını önlemeli ve çözüm getirmelidir.

Araştırma çalışması, çocuk haklarına dayalı ve temel olarak Genel Yorum No 25'in açtığı alanda dijital ortamın dört temel ilkeyle ve ilişkili hak gruplarıyla bağlantısı üzerinden şekillendirilmiştir. Çocukların güçlendirilmesini destekleyecek yaklaşım ve buna bağlı olarak özel sektörün sorumluluğuna ilişkin gereksinimlere özel önem verilmiştir.

1.5 Ulusal Düzeyde Dijital Çocuk Hakları Alanında Gerçekleştirilen Çalışmalar

Türkiye'de dijital ortamda çocukların durumuna dair en güncel araştırma TÜİK tarafından 29 Mart - 21 Mayıs 2021 tarihleri arasında verisi toplanan "Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması"dır. Araştırma, 6-15 yaş grubundaki çocukların 2013'de %50,8 olan internet kullanımının 2021'de %82,7'ye yükseldiğini göstermektedir. İnternet kullandığını söyleyen çocukların %90,1'i hemen her gün internete girmektedir. Düzenli sosyal medya kullanan çocuklar günde yaklaşık 3 saatini sosyal medyada geçirmektedir. Çocukların %64,4'ü cep telefonu/akıllı telefon, %55,6'sı ise bilgisayar kullandığını belirtmiştir. Bu sonuçlar, internetin Türkiye'deki çocukların günlük pratiklerinin içinde önemli bir yer tuttuğuna işaret etmektedir.

Çocukların dijital ortamda daha çok yer alması, gereksinimlerinin çeşitlenmesi nedeniyle ilgili bakanlıklar da strateji ve politika belgelerinde bu konuya yer vermeye başlamışlardır. Örneğin, 2019-2023 yıllarını kapsayan On birinci Kalkınma Planı'nın "Çocuk" bölümünde dijital ortama dair şu hedef belirlenmiştir: "Çocukların, sağlıklı gelişimlerini olumsuz etkileyecek oyun ve dijital uygulamalar ile kitap, sosyal medya gibi yayın içeriklerinden korunmasına yönelik tedbirler alınacaktır." Bu hedefin iki alt hedefi bulunmaktadır: "Çocukların dijital risklerden, yazılı ve görsel medyanın zararlarından korunmasına yönelik çalışmalar arttırılacaktır." Ve "Kültürel yapıya uygun olarak yaş ve içerik açısından kullanıcılar ve ebeveynler için bilgilendirici bir bağımsız oyun derecelendirme sistemi oluşturulacaktır."

Adalet Bakanlığı tarafından, Nisan 2021'de yayınlanan İnsan Hakları Eylem Planı'nın 8.1. Numaralı "Çocuk-

ların Fiziksel ve Ruhsal Gelişimlerinin Desteklenmesi" başlığı altındaki faaliyetler bölümünde ise "çocukların dijital riskler, siber zorbalık, internet bağımlılığı ile yazılı ve görsel medyanın zararlarından korunmasına yönelik çalışmalarında artırılacağından", "çevrimiçi çocuk istismarı fiilleri ile daha etkili bir şekilde mücadele edileceğinden" ve bu nedenle oluşan mağduriyetlerin giderilmesi amacıyla gerekli tedbirler alınacağından söz edilmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından Mayıs 2023'de yayınlanan Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028)'nin bilgi teknolojilerine erişim ve güvenli internet kullanımı başlığı altında çocukların dijital ortamda haklarının güçlenmesine yönelik eylemler ve hedefler belirlenmiştir. "Çocukların dijital ortamların risklerinden korunması ve gelişimlerinin desteklenmesi" hedefinin altında "Dijital ortamlarda çocukların zararlı içeriklerden korunmasına yönelik kontrol ve koordinasyon mekanizmasının oluşturulması ve çocuk dostu görsel, işitsel ve yazılı yayın ilkelerinin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve uygulanmasının teşvik edilmesi" faaliyetlerine yer verilmiştir. "Çocukların dijital ortamların risklerinden korunması ve gelişimlerinin desteklenmesi" hedefinin altında "Çocukların, dijital ortamda risklerden korunması, kişisel verilerin korunması, mahremiyetin sağlanması, dijital hakları konusunda farkındalıklarının artırılması, çocuklara ilişkin geliştirilen bilgilendirici içeriklerin dijital platformlarda ve ana akım medya kanallarında yayınlanmasına yönelik teşvik mekanizmasının güçlendirilmesi ve çocuklara ve ebeveynlere aile içi iletişimin artırılmasına ve dijital bağımlılığın önlenmesine yönelik eğitim verilmesi" faaliyetleri belirtilmiştir. Son olarak "Çocukların,

gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek içeriklerden korunmasına yönelik tedbirlerin alınması” stratejik hedefinin altında “Eğitim müfredatının yeni teknolojilerin ortaya çıkardığı fırsatlar ve riskler konusunda revize edilmesi, çocuklar için alternatif oluşturabilecek dost uygulamaların özel gereksinimli çocukların ihtiyaçları da gözetilerek (web sitesi, mobil uygulama vb.) geliştirilmesi ve içerisinde eğitici içeriklerin yer almasının sağlanması ve siber dolandırıcılığa ilişkin çocuklara ve yetişkinlere yönelik bilinçlendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi” faaliyetleri tanımlanmıştır.

Çocukların çevrimiçi ortamda korunmasına ilişkin çalışmalar Türkiye’de 2007 yılında yürürlüğe giren 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun çerçevesinde yürütülmektedir. Bu kapsamda; Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu bünyesinde internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımına yönelik, çocuklar, ebeveynler, öğretmenler ve tüm internet kullanıcıları için bilinçlendirme faaliyetleri yapılmaktadır. Bu faaliyetlere yönelik; dijital ortamda yerli pozitif içeriklerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması desteklenmekte, eğitim ve seminerler verilmekte, kamu kurum/kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıyla çeşitli çalışmalar yapılmakta, kongre, konferans, çalıştay gibi etkinlikler düzenlenmekte, sesli/görsel eğitici materyaller hazırlanmakta ve dağıtımı yapılmaktadır.

Bir diğer yapısal belge ise Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından 2022 yılında yayınlanan “Çocukların Korunmasına Yönelik Çevrimiçi Güvenlik Stratejisi 2022-2024” belgesidir. “Çocuklar ve Onlarla İlgilenenleri (Öğretmenler, Ebeveynler, Bakıcılar vb.) Eğitimlerle Desteklemek”, “: Çevrimiçi Koruma Araçlarını Yaygınlaştırmak”, “İnternetteki Yasa Dışı İçerikle Mücadele Ederek İnterneti Çocuklar İçin Daha Güvenli Bir Yer Haline Getirmeye Çalışmak”, “Çocuklar ve Onlarla İlgilenenleri (Öğretmenler, Ebeveynler, Bakıcılar vb.) Bilinçlendirme Faaliyetleri İle Desteklemek”, “: İnternet ve Dijital Araçların Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Kültürünün Toplumun Her Kesimine Yerleşmesi İçin Projeler Üretmek”, “Çevrimiçi Ortamda Çocuk Haklarını Koruyacak Şekilde Yaşa Uygun Dijital

Hizmetler Sunulması Yönünde Bir Çerçeve Oluşturmak”, “Çağın Gereksinimlerine Uygun Olarak Tüm Çocukların Dijital Okuryazarlıklarının Geliştirilmesini Sağlayacak Çalışmalar Yapmak” amaçları etrafında çocukların dijital ortamda güçlenmelerine ve güvenli bir şekilde seyahat etmelerine yönelik çalışmalar planlanmaktadır.

Sürekli değişen ve gelişen bilgi iletişim teknolojilerinin sunduğu fırsatlar bağlamında çocukların bu araçları uygun şekilde kullanmalarını sağlamak, bilgi iletişim teknolojilerinin olası risklerinden çocukları korumak, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine katkı sunabilecek günlük yaşam aktivitelerine vakit ayırmalarını sağlamak, ebeveynlerin, çocukların ve toplumdaki her bir bireyin bilgi teknoloji iletişim araçlarına yönelik farkındalıklarını artıracak politikalar üretmek ve geliştirmek, teknolojiye erişim ve güvenli internet kullanımı kapsamında alınacak tedbirler arasında yer almaktadır.

Hukuki düzenlemeler ve politikalar dışında kamu kurumları, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve özel sektör tarafından yürütülen ve dijital ortamda çocukların haklarının hayata geçmesini destekleyen çeşitli proje ve uygulamalar yapılmaktadır.

Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yayınlanan belgelerde de sürekli vurgulandığı gibi, “dijital dünya bir yandan kendi terminolojisini yaratmakta, çocuklar da bu terminolojiyi kullanarak ve dönüştürerek kendi dijital kültürlerini oluşturmaktadır. Çocuk haklarının hayata geçmesi bakımından çocukların kendilerine özgü dijital kültür deneyim ve pratikleri olduğunu görmek ve öğrenmek kritiktir. Bu nedenle dijital alandaki deneyimlerini ve gereksinimlerini çocukların katılımı ile ortaya koymak ve birlikte tartışmak temel bir gerekliliktir. Dijital ortamın çocuklar için, yetişkin merkezli bir noktadan çocuk merkezli bir noktaya taşınması ancak çocukların katılımı ile mümkün olabilecektir.”

BÖLÜM 2: METODOLOJİ

2.1 Kapsam

Dijital Ortamda Çocukların Güçlenmesi İçin Özel Sektörün Mevcut Durumunun Analiz Edilmesi araştırmasının amaçları;

- Dijital ortamla ilgili hizmet sunarak ve ürünler satarak çocuk haklarını etkileyen özel sektörün dijital ortamdaki gereksinimlerini kendi deneyimleri ve görüşlerinden hareketle ortaya çıkarmak,
- Dijital ortamın çocuklar için daha güvenli ve destekleyici olması için özel sektörün mevcut durumu hakkında bilgi edinmek,
- Dijital ortamın güvenli ve destekleyici olması için özel sektör aktörlerinin öncelikli gördüğü konuları belirlemek, aktörlerin gereksinim duydukları bilgi ve destekleri tespit ederek güçlendirmek,
- Çocukların çevrimiçi ortamda güvenliğini sağlamak ve çocuk haklarını hayata geçirmek için özel sektörün risk ve beceri haritalandırılmasının yapılmasını sağlamaktır.

Bu çalışmanın içeriği, bu amaçlara bağlı olarak BM Çocuk Hakları Komitesi'nin, Dijital Ortamda Çocukların Hakları 25. Genel Yorumu kapsamında, Birleşmiş Milletler İş Dünyası Rehber İlkeleri, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi CM/Rec(2018)7 Sayılı Tavsiye

2.2 Yöntem

Çalışma, bilimsel bir bakış açısı ile, güncel durumun kanıta dayalı değerlendirmesine yönelik olarak nicel verilere ulaşmak için tasarlanmıştır. Arka planda paylaşılan özel literatür taraması araştırmayı biçimlendirmek üzere kullanılmıştır.

Çalışmanın hedef kitlesini İzmir'de dijital hizmet sunumu alanında faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli özel sektör temsilcileri ve çalışanları oluşturmaktadır.

Farklı büyüklükteki özel sektör aktörlerinin/ temsilcilerinin hizmet sundukları hedef kitle ve ulaştıkları sayısal özellikleri nedeniyle dijital ortamdaki deneyimleri ve bu deneyimlere bağlı olarak gereksinimleri de oldukça farklılaşmaktadır. Araştırmada bu farklılaşmayı içerecek ve temsilcilerin anket yanıtlama becerilerini gözeterek biçimde oluşturulmaktadır. Bu çalışmada, kısıtlılıklar düşünülerek, farklı büyüklükteki özel sektör temsilcilerinden az sayıda temsilciye ulaşmak yerine sektör ve büyüklük sınırlandırılarak daha odaklı veriye ulaşmak tercih edilmiştir.

8 Mayıs- 8 Haziran 2023 tarihleri arasında açık kalan çevrimiçi anketin katılımcılarına İÇÇA'nın ilişki içinde olduğu sivil toplum kuruluşları aracılığıyla ulaşılmıştır. Anketlerde özel sektör- çocuk hakları çalışma deneyimi eşleşmesi önemsendiği için kontrollü bir yaygınlaştırma tercih edilmiş, açık çağrı yapılmamıştır.

Kararı, Avrupa Komisyonu, Çocuklar İçin Daha İyi Bir İnternet için Avrupa Stratejisi ve Çocukların Dijital Ortamdaki Haklarının Korunması ve Gerçekleştirilmesi ve Bu Haklara Saygı Gösterilmesine Yönelik Tavsiye Kararın Uygulanmasına Yönelik Rehber yol göstericiliğinde geliştirilmiştir.

EU Kids Online ve Global Kids Online modeli bu araştırmanın zeminini oluşturmaktadır. Araştırmanın nitel ve nicel verileri 8 Mayıs- 8 Haziran 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Bulgular aşağıdaki dört analiz alanında değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında, analiz alanları, Genel Yorum 25'te altı çizilen şu alanları içerecek biçimde düzenlenmiştir:

- Özel Sektörün Çocuk Haklarına Dair Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri
- Özel Sektörün Dijital Ortamda Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Algıları
- Özel Sektörün Dijital Çocuk Politikasının Mevcut Durumu ve Dijital Becerileri
- Özel Sektörün Dijital Ortamdaki Faaliyetleri ve Risklerin Sınıflandırılması

miştir. İzmir'de farklı büyüklükte dijital ürünler ve hizmetler üreten firmalardan 30 kurumla toplamda 93 kişiyle bu araştırma çalışması yürütülmüştür.

Anket verilerini derinleştirmeyi hedefleyen yüz yüze odak görüşmeleri ile niteliksel bulgulara ulaşılmıştır. Odak görüşmeler ankete erişimi kısıtlı ya da anket çalışmasına katılmak istemeyen özel sektör temsilcilerinin deneyimini duymak için de bir alan yaratmak amacıyla planlanmıştır. 8 Mayıs- 8 Haziran tarihleri arasında özel sektör temsilcileriyle toplam 10 odak görüşme gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerinin katılımcıları, anket verilerinde derinleşme ihtiyacı duyulan konulara göre çeşitlenmiş ve kapsayıcılığı arttırmak için ele alınmıştır. Odak gruplarda katılımcıların güvende hissedip rahat konuşabilmeleri en önemli kriter olarak belirlenmiştir. Odak grup görüşmelerinden rapora dahil edilen alıntılarda Ö_OG olarak ifade edilmiş olup bu kodlama özel sektör odak görüşmelerini ifade etmektedir.

Bu araştırma ile; dijital ortamda hizmet üreten farklı büyüklükteki şirketlerin/firmaların dijital ortamda çocukların güvenliğine ve haklarına dair;

- Nasıl bir yaklaşıma sahipler?
- Nasıl çalışmaları, politikaları var?

sorusuna cevap aranmaktadır.

2.3 Etik Çerçeve

Araştırma kapsamında katılımcıların gönüllüğü, gizliliği ve kişisel ve meslek yaşamlarına saygı ve katılımcıların zarar görmemesi için önlem alma, vazgeçilmez etik ilkeler olarak belirlenmiştir.

Özel sektör temsilcilerinin, aynı zamanda onlara ulaşmayı sağlayan bağımsız araştırmacıların ve gönüllülerin araştırmaya katkı vermeye gönüllü olması için katılımcıları bilgilendirmeye özen gösterilmiştir. Nicel çalışma için hazırlanan bilgilendirici metinler ile özel sektör temsilcilerinin katılımları desteklenmiştir. Anket çalışması öncesi özel sektör temsilcileri ile yapılan ilk görüşmelerde gönüllü katılımın öneminin altı çizilmiştir.

Gizlilik ilkesi gereği, katılımcıların anketlerde isimleri dahil kişisel bilgileri alınmamış, akışla ilgili olmayan hiçbir kişisel bilgi talep edilmemiştir. Anketten elde edilen veriler, raporda anonim olarak kullanılmıştır. Gönüllülük ve gizlilik ilkeleri katılımcılarla paylaşılan

Aydınlatılmış Onam formları ile güvence altına alınmıştır. Niceliksel çalışmada, anketlerin başına eklenen bilgilendirme yazısı yer almaktadır.

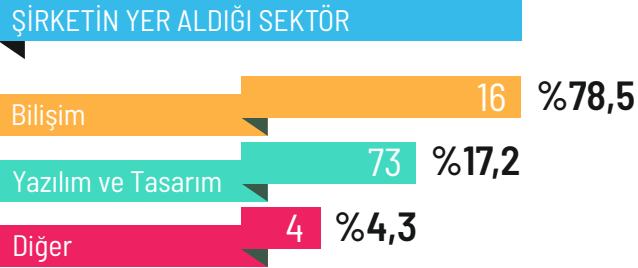
Kişisel yaşamlara saygı ilkesi, bilgilerin gizliliği ve katılımcıların onay formlarındaki görüşlerine uygun davranılarak gözetilmiştir. Ankette tüm katılımcılar araştırmada yer almaya onay verdikleri için tüm verileri raporda yer almıştır.

Nicel veri toplama sürecinde özel olarak bir konu daha dikkate alınmıştır. İlk olarak soruların geliştirilmesi aşamasında, özel sektörü süreçten uzaklaştırabilecek ve kamuoyunda zor duruma sokabilecek sorulardan uzak durulmuştur.

Tüm sınırlılıklara rağmen, gerçekleştirilen araştırma çalışmasının kapsamı ve ulaştığı kitle ile Türkiye'de özel sektörün dijital ortamdaki genel durumlarına dair önemli katkılar sağladığı düşünülmektedir.

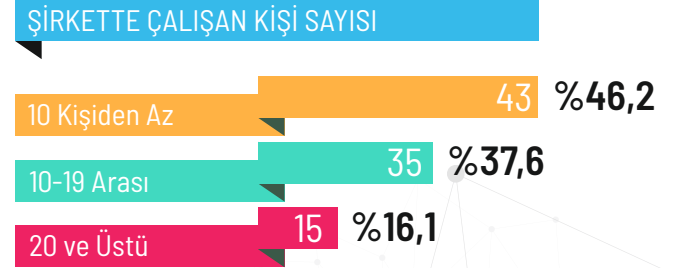
BÖLÜM 3: BULGULAR

3.1 Şirketlerin Çocuk Haklarına Dair Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri

Araştırmaya katılan katılımcılar şirketin yer aldığı sektörü %78,5'i yazılım ve tasarım, %17,2'si bilişim olarak belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların şirkette çalışan kişi sayısının ortalaması 12,06±11,44 olarak hesaplanmış ve %46,2'si 10 kişiden az, %37,6'sı 10-19 arasında, %16,1'i 20 kişi üzerinde çalışan olduğunu belirtmiştir.

Odak grup görüşmelerinde de şirketlerin hangi sektörde kaç yıldır faaliyet gösterdikleri detaylandırılmaya çalışılmıştır. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar nicel bulgular destekler niteliktedir.

"Bilişim ve yazılım teknolojileri sektöründe 2014 yılından beri faaliyet göstermekteyiz. Bugüne kadar sağlıkta yapay zekâ ve oyunlaştırma alanında çalışmalarımız oldu. Şirketimiz İzmir Ticaret Odası kapsamında çalışmalarını yürütmektedir." (ÖS_OG1)

"Yazılım mühendisliği alanında daha çok faaliyet yürütüyoruz. Ortalama 10 yıldır üç ortak tarafından kurulan bir şirketin yöneticisiyim. Oyun yazılımları ve uzaktan eğitim portalları oluşturma alanında daha yoğun çalışıyoruz." (ÖS_OG2)

"Dijital kuluçka hizmeti veren bir firmamızda 3 yıldır faaliyetlerimizi yürütüyoruz. 3 kişilik bir ekibimiz var." (ÖS_OG9)

"Görsel iletişim ve tasarım sektöründe 15 yıldır faaliyet göstermekteyiz." (ÖS_OG7)

Şirketlerin çocuklarla olan temasları incelendiğinde katılımcıların ifadelerine verdikleri cevapların dağılımı Tablo 2’te verilmiştir. Doğrudan çocukları hedefleyen ürünleri ürün hizmetlerini olduğunu ifade edenlerin oranı %18,3’tür. Katılımcıların tamamı sadece çocukları değil tüm internet kullanıcılarını hedefleyen ürünlerinin var olduğunu ve 18 yaş üstü internet kullanıcılarını hedefleyen ürünleri ya da hizmetleri olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların sadece %6,5’i üretimden yararlanan kişi oranını bildiğini belirtmiştir. Şirketlerin bir yıl içinde üretilen çıktılardan yararlanan kişi sayıları incelendiğinde %48,4’ü 200 ve altı, %21,5’i 201-400; %30,1’i 500 ve üstü cevabını vermiş olup ortalaması 357,02±555,36 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca şirketlerin en çok üretim ve çıktılardan yararlandığını belirttiği yaş grubu sırası ile %97,8’i 13-18 yaş, %49,5’i 7-12 yaş, %7,5’i 3-6 yaş arasındadır.

Gerçekleştirilen odak grup görüşme sonuçları da benzer oranları göstermektedir. Dijital sektörde faaliyet gösteren aktörlerin (kişi ve kurum) ürettikleri hizmetlerden spesifik olarak ne kadar ve hangi yaş aralığındaki çocuğun yararlandığına dair kurumsal bir bilgi bütünlüğü bulunmamaktadır. Sektörde faaliyet gösteren aktörler daha çok yetişkinleri hedefleyen ürünler hazırlamakla birlikte çocuklar da bu süreçte “nesne” olarak ele alınmaktadır. Çocukları içeren, çocukları önceliklendiren bir yaklaşım ne yazık ki sektör özelinde yeterli değildir.

“Hizmet üretim portföyümüzde yalnızca çocuklar değil tüm kullanıcılar bulunmaktadır.” (ÖS_ OG1)
 “Evet doğrudan çocukları ilgilendiren alanlarda çalışıyoruz. Eğitim ve oyun sektörü her yaştan kesimi ilgilendirse de temel hedef kitlemiz 18 yaş altı çocuklardır. Pandemi sonrasında uzaktan eğitime geçişle birlikte eğitim alanında yoğunlaştığımızı söyleyebilirim.” (ÖS_ OG2)

“Biz firma olarak doğrudan çocuklarla çalışmıyoruz ancak çocukları da ilgilendiren oyun, yazılım, sağlık, eğitim gibi alanlarda hizmet üretiyoruz. Daha çok yetişkinleri hedefliyoruz ancak çocukların da faydalandığını biliyoruz. Bu sektörde kullanıcı deneyimini almadığımız sürece hangi yaş ve kitleye erişim sağladığımızı net olarak bilemiyoruz.” (ÖS_ OG3)

“15-18 yaş arası çocukların ilgilendiği ve oynadığı oyunları üreten bir yazılım firmasıyız. Bu yüzden doğrudan olmasa da çocukları ilgilendiren alanlarda aktif olarak oyun geliştirme alanında çalışmalar gerçekleştiriyoruz.” (ÖS_ OG6)

“Doğrudan çocukları ilgilendiren alanlarda çalışmıyoruz ancak çocukları da içeren birçok çalışmada reklam ve ilan çalışmamız oluyor.” (ÖS_ OG8)

	Doğru		Yanlış		Kararsızım		Bilmiyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Çocuklar 18 yaş altı hak sahibi bireylerdir.	93	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Türkiye BM Çocuk Hakları Sözleşmesini onaylayan ülkeler arasındadır.	83	89,2	0	0,0	3	3,2	7	7,5
BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin içeriğini kurumumuzdaki kişiler bilir.	20	21,5	5	5,4	38	40,9	30	32,3
Sözleşme, Taraf Devletleri tüm çocukların haklarını korumak konusunda yükümlü kılar.	30	32,3	3	3,2	54	58,1	6	6,5
İş dünyasının insan haklarını ve çocuk haklarını koruma sorumluluğu vardır.	38	40,9	2	2,2	47	50,5	6	6,5
Çocuklar dijital ortamda çocuk haklarına sahiptir.	82	88,2	3	3,2	5	5,4	3	3,2

Genel olarak çocuk hakları bilgi ve farkındalık düzeyleri Tablo 3'te verilmiştir. "Çocukların 18 yaş altı hak sahibi bireylerdir" ifadesine katılımcıların %100'ü doğru cevap vermiştir. "Türkiye BM Çocuk Hakları Sözleşmesini onaylayan ülkeler arasındadır." ifadesine katılımcıların %89,2'si doğru cevap vermiştir. "BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin içeriğini kurumumuzdaki kişiler bilir." ifadesine katılımcıların %21,5'i doğru cevap vermiştir. "Sözleşme, Taraf Devletleri tüm çocukların haklarını korumak konusunda yükümlü kılar" ifadesine katılımcıların %32,3'ü doğru cevap vermiştir. "İş dünyasının insan haklarını ve çocuk haklarını koruma sorumluluğu vardır" ifadesine katılımcıların %40,9'u doğru cevap vermiştir. "Çocuklar dijital ortamda çocuk haklarına sahiptir" ifadesine katılımcıların %88,2'si doğru cevap vermiştir.

Odak grup görüşmeleri ile katılımcıların çocuk haklarına dair bilgi ve farkındalık algıları derinleştirilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların çocukluk kavramına, çocuk haklarına ve iş dünyası olarak çocuk haklarının korunmasına dair sorumluluklarının olduğuna dair yetersiz bir düzeyde olduğu görülmüştür. Çocuk haklarının ailelerin ve kamunun konusu olduğuna inanan aktörlerin bu alanda farkındalıklarının artırılmasına yönelik politikalar oluşturulması gerekmektedir.

"Açıkçası çalışmalarımızı ve hizmet alanlarımızı belirlerken çocuklara duyarlı bir şekilde hareket ettiğimizi ifade edemeyiz. Ancak çocukların haklarının olduğunu ve bu alanda kamunun ve ailelerinin özel önem vermesi gerektiğini düşünmekteyiz. Bizler mümkün olduğunca ürünlerimizde ve hizmetlerimizde çocuk güvenliğini ön plana tutmaya çalışmaktayız. Eğitim, sağlık gibi alanlarda çocukların haklarının olduğunu söyleyebiliriz." (ÖS_ OG1)

"Oyun ve eğitim alanında doğrudan çocukları ilgilendiren çalışmalar gerçekleştirdiğimiz ve içerikler ürettiğimiz için çocuk güvenliğine dikkat etmekteyiz. Bizler için çocukların her türlü yaşamsal hakları çocuk hakları içerisinde tanımlanmaktadır. Çalışmalarımızda çocukların güvenliğini ön plana tutmaktayız.

Ancak bu süreçlerde çocuklarla birebir bir temasımız olmadı." (ÖS_ OG2)

"Global Compact diye uluslararası bir kurum var. Bizler de bu kurumun üyesi olduğu bir iş insanları derneğinin üyesiyiz. Bu yüzden toplantılarda öğrendiğimiz kadarıyla iş dünyasının, özel sektörün insan haklarının korunması konusunda sorumluluğunun olduğunu biliyoruz ancak çocuk hakları odağında neler yapabiliriz tartışmamız gerekiyor. Yeterince bilgimiz yok açıkçası." (ÖS_ OG3)

"Çocukları içeren çalışmalar gerçekleştirmekle birlikte aslında açıkça söylemek gerekirse çocuk hakları konusu ne yazık ki çalışma gündemimizin bir parçasını oluşturmamaktadır. Özel sektör dinamiği ve yapısı gereği kar odaklıdır. Kar yapacağımız hizmet ve içeriklere yoğunlaşmaktayız ve bazen çocuk haklarını ihmal edebiliyoruz. Bunu bir özeleştiri olarak not edebilirsiniz." (ÖS_ OG4)

"Çocuk hakları denince aklımıza çocukların sağlıklı bir çevrede yaşaması gerektiği geliyor. Tabi bu çevreyi günümüzde dijital çevreyi de içerisinde katarak tanımlayabiliriz. Çocukların her alanda güvenli olmasına yönelik çalışmaların mutlaka yer verilmesi gerektiğine inanmaktayız." (ÖS_ OG5)

"Sektörümüzdeki uluslararasılaşma çalışmalarını yakından takip ediyoruz. İnsan haklarına ve çevre haklarına duyarlı çalışmaların uluslararası ekosistemde daha yaygın ve kabul gören bir yaklaşım olduğunu düşündüğümüz için iş dünyasının insan haklarını ve çocuk haklarını koruma yükümlülüğüne katkı sağlamasını olumlu karşılamaktayız." (ÖS_ OG5)

"Günümüzde dünyasında dijitalleşmenin artması ve sosyal medyanın trend haline gelmesi ile çocuklar ön plana çıkmıştır. Özellikle aileler instagram hesaplarından çocuklarını içeren yayınlar yaparak ilanlar ve reklamlar vermektedir. Bizler de bu sektör çalışanları olarak çocukları düşünerek hareket etme sorumluluğumuzun farkındayız ancak sektörün kendine özgü dinamikleri bazen çocuk haklarını ikincil plana

itmektedir. İşin bu yere gelmesinde yalnızca bizlerin değil ailelerin de çok önemli rolünün olduğunu düşünmekteyim. Fenomen annelik denen kavram neticesinde daha çok görünür olmak ya da maddi kazanç sağlamak için çocuklarını kullanan ve ifşa etmeye varan paylaşımların olduğunu bizler görüyoruz.” (ÖS_ OG8)

“İş dünyası olarak çocukları korumanın önemli olduğunu düşünüyoruz ancak reklamcılık sektörü özelinde değerlendirdiğimizde bizler reklam alan ve

veren bir firma olarak öncelikli piyasanın alacağı konuları gündeme getiriyoruz. Bu sırada ne yazık ki çocuk haklarını ihmal ediyoruz. Belki yasal yaptırımların daha ağır gündeme gelmesi ile bizler de daha dikkatli davranabiliriz. Öz denetim ve değerlendirme yapmamıza ne yazık ki sektör dinamikleri izin vermemektedir.” (ÖS_ OG8)

3.2 Şirketlerin Dijital Ortamda Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Algıları

	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Dijital ortam çocuklar için güvenlidir.	82	88,2	10	10,8	1	1,1	0	0,0	0	0,0
Dijital ortamda işlenen suçları tespit etmek ve bu suçlarla mücadele etmek imkansızdır.	66	71,0	19	20,4	7	7,5	0	0,0	1	1,1
Dijital ortamda çocukların karşılaştığı haksızlıklarla mücadele devletin ve ailelerin sorumluluğudur, özel sektörün yapabileceği bir şey yoktur.	38	40,9	22	23,7	19	20,4	11	11,8	3	3,2
Özel sektör ancak dijitalde çocuklara yönelik doğrudan bir hizmet üretiyorsa çocuk haklarını korumakla sorumlu tutulabilir	5	5,4	5	5,4	4	4,3	14	15,1	65	69,9

Katılımcıların dijital ortamda çocuk güvenliği genel yaklaşım durumları incelendiğinde dijital ortam çocuklar için güvenilirdir ifadesine katılımcıların %88,2'sinin hiç katılmadığı tespit edildi. Dijital ortamda işlenen suçları tespit etmek ve bu suçlarla mücadele etmek imkansızdır ifadesine katılımcıların %71'i hiç katılmıyorum demiştir. Dijital ortamda çocukların karşılaştığı haksızlıklarla mücadele devletin ve ailelerin sorumluluğudur, özel sektörün yapabileceği bir şey yoktur ifadesine katılımcıların %40,9'u hiç katılmıyorum, %23,7'si katılmıyorum cevabını vermiştir. Özel sektör ancak dijitalde çocuklara yönelik doğrudan bir hizmet üretiyorsa çocuk haklarını korumakla sorumlu tutulabilir ifadesine katılımcıların %69,9'u tamamen katılıyorum, %15,1'i katılıyorum cevabını vermiştir.

Katılımcılar, dijital ortamda çocuk haklarına ve çocuk güvenliğine dair yaklaşımlarını ve sorumluluklarına dair tutumlarını dile getirmişlerdir:

“Evet. İzmir ticaret odasında kurumsal bir şekilde yer aldığımız için bazı sorumluluklarımızın farkındayız ancak bu sorumlulukların çocuk hakları boyutu ile ilgili çok fazla bilgi sahibi değiliz.” (ÖS_ OG1)

“Sorumluluğumuzun farkındayız ancak bu sorunu tek başımıza çözebileceğimizi düşünmüyoruz.” (ÖS_ OG10)

“Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde tanımlanan tüm haklardan tüm çocukların yararlanması gerektiğini düşünüyoruz. Çocukların ayırım gözetilmeksizin dijital ortamdaki ürün ve hizmetlere de eşit erişimlerinin olması gerekmektedir. Ne yazık ki engelli çocuklar ya da dil tercihi farklı olan ya da göçmen çocuklar mevcut durumda dijital alanda yeterince güvende değildirler. Kız çocukları da aynı şekilde onlara uygun alanlar yaratmamız gerektiğini düşünmekteyiz.” (ÖS_ OG9)

“Ekip üyelerimiz uluslararası ilişkiler ve dijital yönetim alanında uzman kişilerden oluşmaktadır. Mümkün olduğu kadar yurtdışı çalışmalarını takip etmekte ve sivil toplumla iş birliği alanları yaratmaktayız. Bu yüzden iş dünyası olarak yükümlülüklerimizin olduğunu farkındayız ama bu yükümlülüklerin hayata geçirilmesi konusunda tek sorumlunun biz olmadığını düşünüyoruz. Kamu burada belirleyici bir konumda bulunuyor.” (ÖS_ OG9)

3.3 Şirketlerin Dijital Çocuk Politikasında Mevcut Durum Nasıl Tanımlanıyor?

	Doğru		Yanlış		Bilmiyorum	
	n	%	n	%	n	%
Dijital ortamda çocukların güvenliği ve haklarına dair ilgili yasal mevzuata ve standartlara dair bilgimiz var.	26	28,0	64	68,8	3	3,2
Dijital ortamda çocukların güvenliği ve haklarına dair Devletin ve/veya uluslararası kurumların geliştirdiği mevzuat ve standartları takip ediyoruz.	24	25,8	69	74,2	0	0,0
İlgili bakanlıklar ve müdürlüklerin dijital ortamda çocukların güvenliği ve hakları konusunda yaptıkları çalışmalardan haberdarız.	6	6,5	85	91,4	2	2,2
İlgili bakanlıklar ve müdürlükler dijital ortamda çocukların güvenliği ve hakları konusunda yaptıkları çalışmalara bizi davet ediyor, bilgilendirme yapıyor.	2	2,2	91	97,8	0	0,0
Dijital ortamda çocukların güvenliği ve haklarına dair bir kurum politikamız var.	4	4,3	88	94,6	1	1,1
Dijital ortamda çocukların güvenliği ve haklarına dair personel eğitimleri yaptık.	8	8,6	84	90,3	1	1,1
Dijital ortamdaki tüm hizmetlerimizi çocukların güvenliğini sağlayıp sağlamadığına dair sürekli takip ve değerlendirme çalışmaları yapıyoruz.	5	5,4	86	92,5	2	2,2
Dijital ortamda çocukların güvenliği ve haklarına dair kamu kurumları, STK'lar ile iletişim ve iş birliği içindeyiz	3	3,2	89	95,7	1	1,1

Dijital ortamda çocuk hakları- çocuk güvenliği mevcut duruma ilişkin düşünceleri incelendiğinde, dijital ortamda çocukların güvenliği ve haklarına dair ilgili yasal mevzuata ve standartlara dair bilgimiz var ifadesine katılımcıların %28'i doğru derken, %68,8'i yanlış demmiştir. Dijital ortamda çocukların güvenliği ve haklarına dair Devletin ve/veya uluslararası kurumların geliştirdiği mevzuat ve standartları takip ediyoruz ifadesine katılımcıların %25,8'i doğru, %74,2'si yanlış cevabını vermiştir. İlgili bakanlıklar ve müdürlüklerin dijital ortamda çocukların güvenliği ve hakları konusunda yaptıkları çalışmalardan haberdarız ifadesine katılımcıların %91,4'ü yanlış olduğunu ifade etmiştir. İlgili bakanlıklar ve müdürlükler dijital ortamda çocukların güvenliği ve hakları konusunda yaptıkları çalışmalara bizi davet ediyor, bilgilendirme yapıyor ifadesine katılımcıların %97,8'i yanlış olduğunu düşünmüştür. Dijital ortamda çocukların güvenliği ve haklarına dair bir kurum politikamız var katılımcıların %94,6'sı yanlış olduğunu ifade etmiştir. Dijital ortamda çocukların güvenliği ve haklarına dair personel eğitimleri yaptık ifadesine katılımcıların %90,3'ü yanlış olduğunu ifade etmiştir. Dijital ortamdaki tüm hizmetlerimizi çocukların güvenliğini sağlayıp sağlamadığına dair sürekli takip ve değerlendirme çalışmaları yapıyoruz katılımcıların %92,5'i yanlış olduğunu ifade etmiştir. Dijital ortamda çocukların güvenliği ve haklarına dair kamu kurumları, STK'lar ile iletişim ve iş birliği içindeyiz katılımcıların %95,7'si yanlış olduğunu ifade etmiştir.

Çocukları da ilgilendiren alanlarda faaliyet gösteren şirketlerin yapısal anlamda insan haklarına ve çocuk haklarına duyarlı bir tutum göstermedikleri görülmektedir. Küçük ve orta ölçekli olarak nitelendirilebileceğimiz sektör aktörlerinin herhangi bir yapısal belgesinde çocuk haklarını içeren bir tutum

çok fazla görülmemektedir. Aynı şekilde kamu ile ilişkilerde diyalog mekanizması zayıf görülmekte, özel sektörün insan hakları koruma sorumluluğu göz ardı edilmektedir. Özel sektörün dijital ortamda çocuk haklarının birer güçlendirici aktörü olması için yapısal olarak güçlendirilmesi gerekmektedir, kamu ve sivil toplum arasında etkin diyalog kanallarının kurulması için elverişli ortam yaratılması gerekliliği bulunmaktadır. Aynı şekilde yapısal belgelerde de revizyona gidilerek uluslararası iyi uygulama örnekleri ışığında özel sektörün insan haklarına duyarlı davranış kurallarının geliştirilmesine önem verilecek araçlar geliştirilmelidir.

Odak grup görüşmelerinde ise katılımcılara "Kurum olarak yapısal planlarınızda (şirket stratejik plan, faaliyet plan, yıllık bütçe vb.) çocuk haklarını gözeten, çocuk haklarına yer veren alanlar bulunmakta mıdır?" şeklinde sorduğumuzda şu şekilde cevaplar aldık:

"Düzenli olarak hazırladığımız yıllık bütçe ve faaliyet planlarımız var ancak spesifik olarak çocuklara yönelik ne kadar zaman ve bütçe ayırdığımızı ya da ne kadar çocuğa ulaştığımızı bilmiyoruz. Takip eksikliğimizin farkındayız." (ÖS_OG2)

"Düzenli aralıklarla güncellediğimiz yapısal planlarımız bulunuyor. Bu planları hesap verilebilirlik ilkemiz gereği kamu ile paylaşıyoruz. Belgelerde çocuk haklarına yer verilmiyor." (ÖS_OG3)

"Kurumsal belgelerde çocuk haklarını içeren bir yaklaşımımız bulunmamaktadır. Yalnızca dijital güvenlik politikamızın KVKK uygun bir şekilde çocukları da kapsayacak şekilde ele almaya çalışıyoruz." (ÖS_OG5)

“Kurumsal belgelerimiz bulunmakla birlikte çocukları içeren özel maddeler yer almamaktadır. Ekibimizde bulunan arkadaşlarımızın daha önceki formlarını gereği çocuk haklarını ekip içerisinde bilen kişiler bulunmaktadır.” (ÖS_ OG6)

“Tüm programlarımızda çocukların dijital alanda korunmasını önceliklerimiz arasında aldığımız bir politikamız bulunuyor. Dijital hizmet geliştirirken çocuk güvenliği politika belgemiz doğrultusunda çalışmalar yapıyoruz.” (ÖS_ OG9)

3.4 Şirketlerin Dijital Ortamdaki Faaliyetleri

	Bu Konuda Bir Çalışmamız Yok		Bu Konuda Bir Çalışmamız Var. Ama Çocuk Güvenliği Ve Çocuk Hakları İle İlgili Bir Düzenleme Ya Da Uygulamamız Yok		Bu Konu Hakkında Çalışmamız Var. Çocuk Güvenliği Ve Çocuk Hakları İle İlgili Düzenleme Ya Da Uygulamamız Var	
	n	%	n	%	n	%
Reklamcılık ve pazarlama çalışmalarının tasarımı	11	11,8	75	80,6	7	7,5
Ticari amaçlı dijital kayıtlara dayanan profillemeye/profil hedefleme	7	7,5	62	66,7	24	25,8
Dijital içerik geliştirme	1	1,1	34	36,6	58	62,4
Kişisel verilerin alınması	0	0,0	18	19,4	75	80,6
Kişisel verilerin saklanması / korunması	0	0,0	16	17,2	77	82,8
Şikayet ve bildirim mekanizmaları	0	0,0	18	19,4	75	80,6

Katılımcıların %80,6'sı reklamcılık ve pazarlama çalışmalarının tasarımı konusunda çalışmalarının olduğunu ancak bir uygulamasının olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %66,7'si ticari amaçlı dijital kayıtlara dayanan profillemeye/profil hedefleme konusunda çalışmalarının olduğunu ancak bir uygulamasının olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %62,4'ü dijital içerik geliştirme konusunda çalışmaları olduğunu ve uygulamasının olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %80,6'sı kişisel verilerin alınması konusunda çalışmaları olduğunu ve uygulamasının olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %82,8'i kişisel verilerin saklanması / korunması konusunda çalışmaları olduğunu ve uygulamasının olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %80,6'sı şikayet ve bildirim mekanizmaları konusunda çalışmaları olduğunu ve uygulamasının olduğunu belirtmiştir.

Odak grup görüşmeleri ile özel sektörün dijital ortamda hizmet üretirken çocuklara duyarlı hizmet üretme politika ve yaklaşımlarını derinleştirmeye çalışmak için katılımcılara “Çocukların dijital ortamda güvende seyahat etmelerini sağlamak için sunduğunuz hizmetler ya da gerçekleştirdiğiniz çalışmalar nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar tablodaki veriler ile örtüşmektedir.

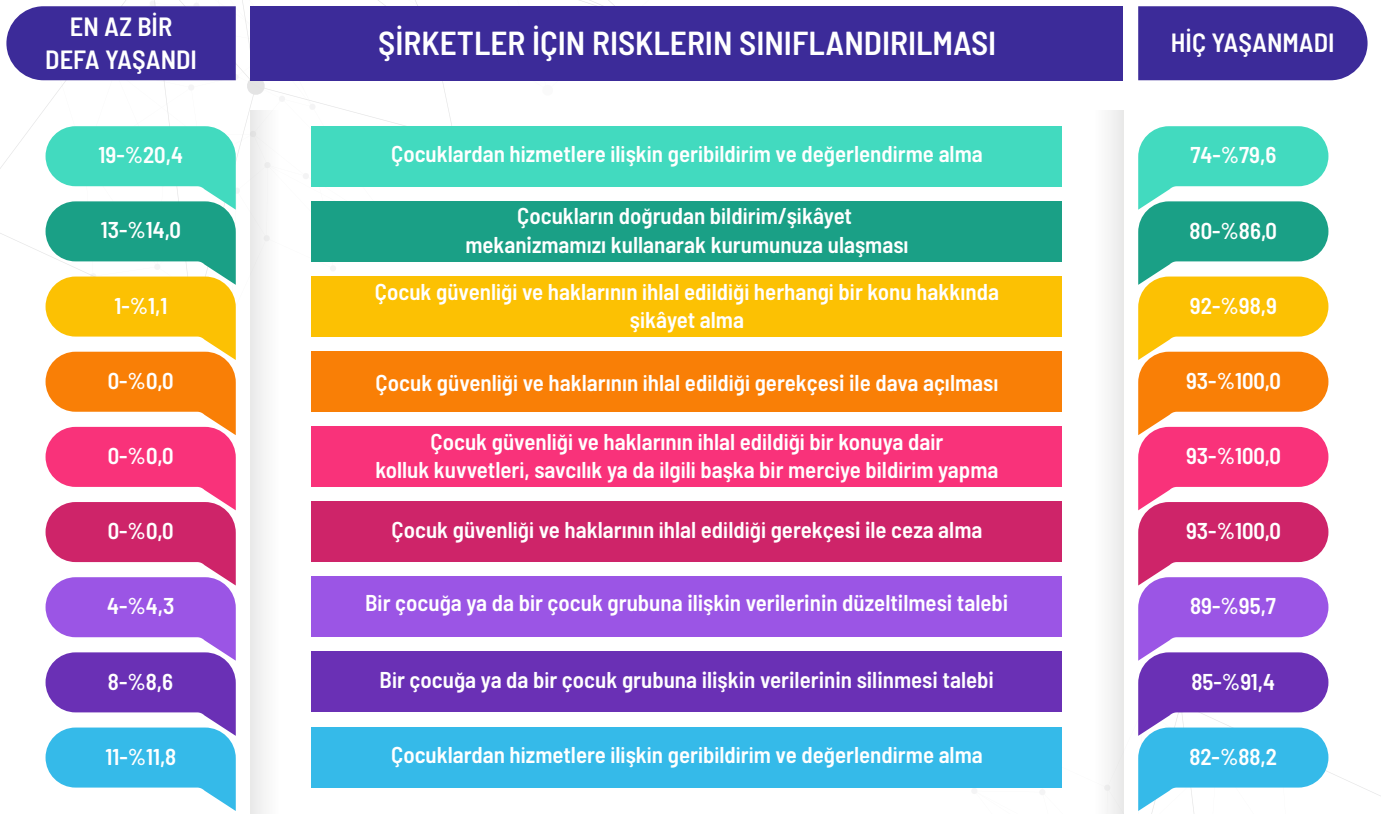
“Bütün hizmet alanlarımızda olduğu gibi çocukların da dijital ortamda ürettiğimiz hizmetleri sağlıklı bir şekilde kullanabilmeleri için kişisel verilerin korunması kanununa uygun hareket etmekteyiz.” (ÖS_ OG1)

“Biraz önce bahsettiğim gibi pandemi ile birlikte hayatın olağan akışı dijital ortama kaydı. Nasıl ki gerçek hayatta güvenlik paradigması ön plana alınıyorsa dijital hayatta da güvenlik ve koruma yaklaşımına uygun araçlar ve hizmetler üretilmelidir. Bizler de bu sektörde faaliyet gösteren kurumlar olarak güvenliğine daha fazla önem vermeliyiz. Dijital sektörde çocuk haklarını kar maliyetine kurban etmemeliyiz. Sektörün tüm dinamikleri ile birlikte bu sorunu çözmeliyiz.” (ÖS_ OG5)

“Daha çok dijital oyun üretme alanında çalışmalar gerçekleştirilmekteyiz. Bu çalışmalarda çocuklar üzerinde olumsuz etki yaratacak karakterler kullanmaktan uzak durmakta aynı zamanda toplumsal cinsiyet boyutuna da dikkat etmekteyiz. Akran şiddeti her alanda olduğu gibi dijital alanda da önemli bir alanı kapsıyor maalesef. Bu yüzden şiddet içerikli oyunlar üretmeme politikamız var.” (ÖS_ OG6)

"Görsel tasarım alanında daha çok hizmet üretmekteyiz. Büyük firmaların kurumsal iletişim ve tasarım hizmetlerini yapmaktayız. Bugüne kadar çocukları ilgilendiren firmaların da tasarımlarını yaptık. Ancak o firmalarda da çocuk güvenliği ya da çocuklara duyarlı bir yaklaşım olmaması bizlerin de elini bağlamaktadır. Müşteri memnuniyeti olgusu ne yazık ki bizim sektörde ön planda bulunmaktadır."
(ÖS_0G7)

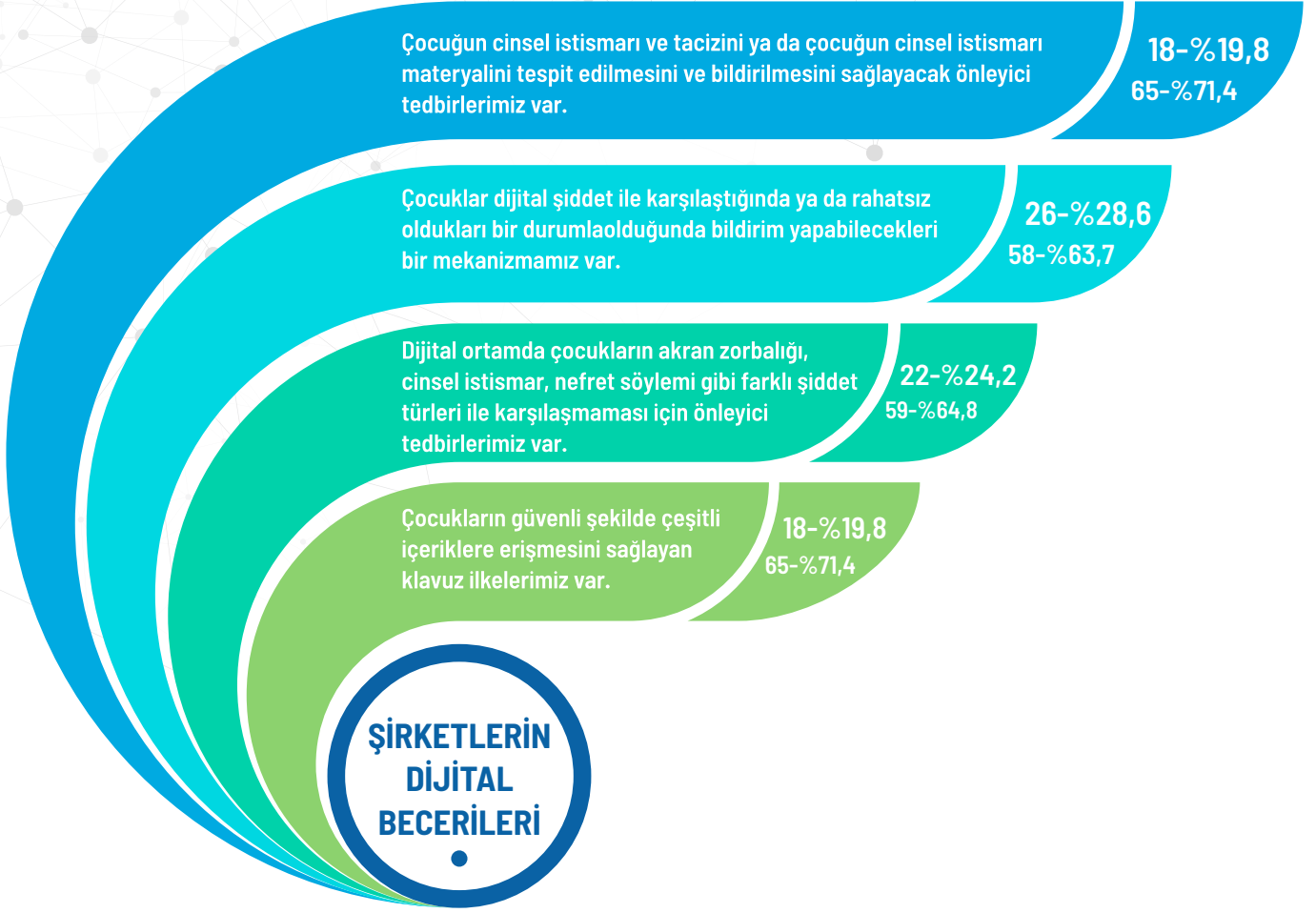
3.5 Şirketler İçin Risklerin Sınıflandırılması

Dijital ortamda çocuk hakları - çocuk güvenliği risk deneyimleri incelendiğinde katılımcıların tamamı çocuk güvenliği ve haklarının ihlal edildiği gerekçesi ile dava açılması, çocuk güvenliği ve haklarının ihlal edildiği bir konuya dair kolluk kuvvetleri, savcılık ya da ilgili başka bir merciye bildirim yapma, çocuk güvenliği ve haklarının ihlal edildiği gerekçesi ile ceza alma konusunda hiçbir olay yaşamadığını belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların %98,9'u çocuk güvenliği ve haklarının ihlal edildiği herhangi bir konu hakkında şikâyet almanın hiç yaşanmadığını ifade etmiştir. Bir

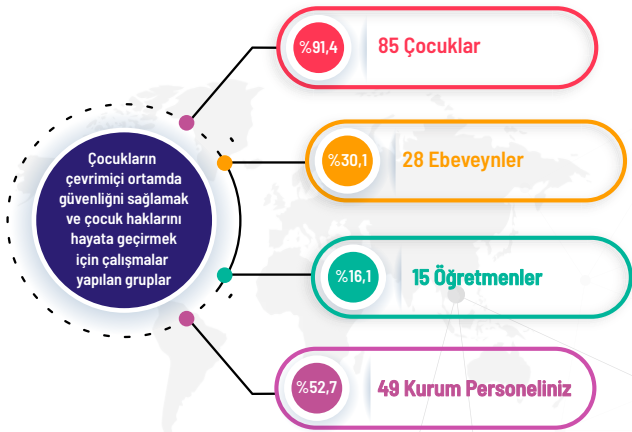
çocuğa ya da bir çocuk grubuna ilişkin verilerinin düzeltilmesi talebi konusunda hiçbir olay yaşanmadığını ifade edenlerin oranı %95,7 olarak hesaplanmıştır. Bir çocuğa ya da bir çocuk grubuna ilişkin verilerinin silinmesi talebi konusunda hiç yaşanmadığını ifade edenlerin oranı %91,4; çocuklardan hizmetlere ilişkin geribildirim ve değerlendirme alma konusunda hiçbir olayın yaşanmadığını ifade edenlerin oranı ise %88,2 olarak ifade edilmiştir.

3.6 Şirketlerin Dijital Becerileri

Çocukların güvenli şekilde çeşitli içeriklere erişmesini sağlayan klavuz ilkelerimiz olduğunu ifade edenlerin oranı %19,8; dijital ortamda çocukların akran zorbalığı, cinsel istismar, nefret söylemi gibi farklı şiddet türleri ile karşılaşmaması için önleyici tedbirleri olduğunu ifade edenlerin oranı %24,2; çocuklar dijital şiddet ile karşılaştığında ya da rahatsız oldukları bir durumla

olduğunda bildirim yapabilecekleri bir mekanizması olduğunu ifade edenlerin oranı %28,6; çocuğun cinsel istismarı ve tacizini ya da çocuğun cinsel istismarı materyalinin tespit edilmesini ve bildirilmesini sağlayacak önleyici tedbirleri olduğunu ifade edenlerin oranı ise %27,5 olarak hesaplanmıştır.

Çocukların çevrimiçi ortamda güvenliğini sağlamak ve çocuk haklarını hayata geçirmek için çalışmalar yapılan gruplar incelendiğinde katılımcıların %91,4'ü çocuklar için, %30,1'i ebeveynler için, %16,1'i öğretmenler, %52,7'si kurum personeli için çalışmalar yaptığını belirtmiştir.

Odak grup görüşmesinde de katılımcılara sektörde hangi grup ile çalışma yaptıklarını ya da planladıklarını sordüğümüzda şu şekilde cevaplar aldık:

"Ailelere, çocuklara ve öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Çocuklar bir kere güvende hissetmediği uygulamaları kullanmamalı aileler de çocukların dijital ayak izini takip etmelidirler." (ÖS_ OG10)

"Aileler, öğretmenler ve çocuklar bu sürecin birer paydaşdır. Onlarla birlikte özel sektör, kamu ve sivil

toplumun da dijital alanda çocukların güvenliğini sağlanması için önemli rollerinin olduğunu düşünüyoruz.” (ÖS_ OG9)

“Genellikle aileler ya da kamuoyu tarafından dijital alanda çocukların korunmasına yönelik sorumluluk yalnızca bizlere yüklenmekle birlikte bu alanda kamunun ve ailelerin çok önemli sorumluluklarının olduğunu düşünmekteyiz.” (ÖS_ OG8)

SONUÇ

Özel sektör, teknolojik devrimin ana itici gücü olmuştur. Dijital hayatımızda internet erişimi sağlayıcısı, içerik ve diğer dijital ürünlerin sağlayıcısı ve çevrimiçi satıcı olarak üç ana rolü yerine getirir. Bazı özel sektör kuruluşları bu rollerden birden fazlasını oynayabilir. Ağ boyunca bilgi akışını kontrol eden bekçiler olarak, çok büyük miktarda çocuk bilgi ve verisine erişebilirler. Bu rollerde, çocukların yaşamları ve hakları üzerinde büyük bir güç ve etkiye sahip olabilirler. Ancak bu aynı zamanda sorumlulukların arttığı anlamına da gelir.

Özel sektör, çocuk haklarının gerçekleştirilmesini şu yollarla sağlayabilir: bağlantı sağlayarak; bilgiye, hizmetlere ve mallara erişimi kolaylaştırmak; çocuk istismarı materyallerini veya diğer uygunsuz içerikleri kaldırmak için hükümetlerle birlikte çalışmak; çocukların mahremiyetinin korunması, ve güvenli ve sorumlu internet kullanımını konusunda farkındalığın artırılması. Teknolojik tasarım ve iş uygulamalarına yönelik etik standartlar ve yaklaşımlar geliştirerek kullanıcıların internete olan güvenini sürdürmek söz konusu olduğunda özel sektörün oynayacağı kilit bir rol vardır. Faaliyet gösterdikleri ülkeden bağımsız olarak işletmelerin uyması gereken minimum etik standartlara yönelik evrensel bir taahhüt olmalıdır.

Özel sektörün çocuk hakları üzerindeki etkilerinin son birkaç on yıl içinde daha da arttığını tespit edilmektedir. Bu artan etkinin nedenleri, insan haklarından fiilen yararlanılması üzerinde etkili olan, ekonomilerin ve ticari faaliyetlerin küreselleşmesi, sürmekte olan ademi merkezileşme eğilimleridir. İş yaşamı, toplumların ve ekonomilerin çocuk haklarının yaşama geçirilmesini daha da güçlendirecek yönde ilerlemeleri açısından itici bir güç olabilir; örneğin, teknolojik gelişmelerle, yatırımlarla ve insana yakışır işlerin yaratılmasıyla. Bununla birlikte, çocuk haklarının yaşama geçmesi ekonomik büyümenin otomatik bir sonucu olamayacağı gibi ticari kuruluşlar çocuk haklarını olumsuz biçimde de etkileyebilirler.

Özel sektörün dijital ortam bağlamında çocuk haklarına, özellikle ayrımcılık yapmama, bilgi, ifade özgürlüğü, mahremiyet ve istismar ve sömürden korunma haklarına saygı gösterme sorumluluğu vardır. Örneğin, işletmeler, ağlarının ve hizmetlerinin çocuklara yönelik cinsel istismar görüntüleri ve yabancı düşmanı, ırkçı ve nefret söylemi dahil olmak üzere yasa dışı içeriğin dağıtımını için kullanılmasını

“Hizmet talep edenlerin mutlaka çocukları düşünmesi gerekiyor. Hizmet talep eden dediğimiz zaman yalnızca firmalar değil ailelerde bunun içerisinde geliyor. Çocuklarının yüzlerini ve kimliklerini ifşa eden birçok aile ile karşılaşmaktayız. Bu durumda çocukların dijital güvenliğini zedelemektedir.” (ÖS_ OG7)

önemlidir. Çocukların mahremiyetini korumak ve çocukların yararlı bilgilere erişimini kolaylaştırmak için önlemler almalıdırlar.

Özel sektör, temel uluslararası kurumların tavsiye kararlarında açıklandığı gibi çocuk haklarına saygı göstermek için açık bir politika taahhüdü göstermelidir. Bu politika taahhüdü, operasyonlarda ve hizmetlerde yer alan herkesin beklentilerini şart koşmalı ve etik standartları, davranış kurallarını veya diğer değerlerle ilgili kurumsal taahhütleri ve politikaları içermelidir.

Özel sektör, dijital teknolojilerin ve dijital medyanın çocuk hakları üzerindeki etkisini ele alan çabaları kamuoyuyla paylaşmalıdır. Örneğin şirketler, yasa dışı ve zararlı materyallerin yayınlanmasını izlemek için hangi önlemleri aldıkları, çocukların rahatsız edici içeriği kaldırma taleplerine nasıl yanıt verdikleri, çevrimiçi ortamda çocuklardan toplanan verileri nasıl kullandıkları ve paylaştıkları konusunda açık olmalıdır. Çocukları zararlı içeriğe erişimden korumak için herhangi bir filtreleme mekanizmasının doğası ve kapsamı. Sorumlu ve şeffaf iş uygulamaları, hem daha yüksek kurumsal hesap verebilirliğe hem de en savunmasız dijital tüketicilerin, yani çocukların güveninin artmasına katkıda bulunur.

Gelecekte ürün ve hizmetleri şekillendirmek için en kırılgan ve dışlanmış çocuk gruplarının ihtiyaçlarını dikkate almaları için özel sektörü etkilemek için sivil toplum örgütlerinin harekete geçmesi gerekmektedir. Böylece özel sektör bu topluluklara karşı yükümlülüklerini ve çocuk haklarını daha geniş bir şekilde karşılamaları için sorumluluk alma noktasında üzerinde sivil baskı hissedecektir.

- Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve tavsiye kararları, insan hakları ve iş dünyası rehber ilkeler ışığında özel sektör aktörlerine yönelik dolaylı ya da doğrudan savunuculuk çalışmaları gerçekleştirerek özel sektörün çocuk haklarını koruma yükümlülüğü hatırlatılmalıdır. Bu süreçte kamu sektörü de denetleyici bir güç olarak paydaş olarak süreçte yer almalıdır.

- Ticari kuruluşları ve teknolojik şirketleri, farklı yerel bağlamları ve kültürü dikkate alan yukarıda belirtilen sorunlara yenilikçi çözümlere öncülük etmeye teşvik

edilmelidir. Bunlar, teknolojilere ve hizmetlere gömülü güvenlik tasarımlarının yanı sıra bir dizi aracın geliştirilmesini içerebilir . ebeveynler çocukları için parola koruması, yaş doğrulama, engelleme/izin verme listeleri ve diğerleri dahil olmak üzere riskleri en aza indirmek için kullanabilir.

- İşletmeleri, veri toplama ve işleme, pazarlama ve reklam dahil olmak üzere faaliyetleri için etik standartlar geliştirmeleri konusunda desteklemek ve onlara gerekli kaynak ve araçları sağlamak; Çocuk haklarının gerçekleştirilmesine saygı duymaları ve taahhüt etmeleri için diğer şirketlerle birlikte savunma yapmak ve onları desteklemek için iş dünyası öncüleri ile birlikte çalışılmalıdır. Kamuoyunda farkındalık yaratıcı etkinlikler geliştirilmelidir.

- Güvenli, sorumlu internet kullanımı konusunda farkındalığı artırmak ve çocukların ve ebeveynlerinin dijital becerilerini geliştirmek için iş dünyası ile ortak çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

Sonuç olarak, dijital ortam hızla değişmektedir. Dolayısıyla çocukların gündemi, kullanım biçimleri ve araçları da değişmektedir. Bu hızla uyum sağlayacak etkin ve kapsamlı veri toplama araçlarının geliştirilmesi zorunludur. Ulusal veri toplama sorumluluğu taşıyan TÜİK kadar akademik ve sivil alanda yapılacak çalışmalar da önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Adalet Bakanlığı (2021). İnsan Hakları Eylem Planı ve Uygulama Takvimi. Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, 17.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2023). Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028)
- Avrupa Birliği (2021). Çocuk Hakları Stratejisi (2021-2024)
- Avrupa Konseyi (2016). Çocuk Hakları Stratejisi (2022-2027)
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2022). Çocukların Korunmasına Yönelik Çevrimiçi Güvenlik Stratejisi (2022-2024)
- Çocukların, Ebeveyn/Bakımverenlerin Dijital Ortamlara İlişkin İhtiyaç Değerlendirmesi (2023). Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları.
- EU Kids Online. Avrupa Çocuklar Çevrimiçi Projesi Türkiye Özet Bulguları. <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/participant-countries/turkey/TurkeyExecSum.pdf> (Erişim Tarihi: 10.06.2023)
- Global Kids Online Websitesi: <http://globalkidsonline.net/> (10.06.2023)
- Goodwin, K.(2018). Dijital Dünyada Çocuk Büyütmek: Teknolojiyi Doğru Kullanmanın Yolları. Aganta Kitap.
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2018-2023)
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması.
- Unicef (2017). Dünya Çocuklarının Durumu 2017; Dijital Bir Dünyada Çocuklar. <https://www.unicef.org/turkey/raporlar>. (10.06.2023)

NOTLAR

A series of horizontal dotted lines for writing notes, spanning the width of the page.

çocuk izi

İZMİR ÇOCUK ÇALIŞMALARI AĞI

Avrupa Birliği
sivil düşün